

<https://doi.org/10.15407/fd2024.03.184>
УДК 141.7

Олександра МОНЯТОВСЬКА,
аспірант кафедри теоретичної та практичної філософії,
філософський факультет,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Володимирська, 60, м. Київ, 01033
o.moniatovska@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0006-5098-8303>

ФЕНОМЕН РЕСЕНТИМЕНТУ В КУЛЬТУРІ: НІЦШЕ, ШЕЛЕР, ФУКУЯМА

Стаття присвячена аналізу феномену ресентименту у феноменологічному контексті та його впливу на формування моральних цінностей. За основу взято ідеї Макса Шелера, які певною мірою були обґрунтовані завдяки ніцшеанським ідеям і знайшли продовження у працях Ф. Фукуяма задля розкриття внутрішнього конфлікту особистості під впливом ресентиментного мислення. У статті розглядається феномен ресентименту як ключовий чинник перетворення різних сфер людської соціальної активності. Особливу увагу приділено ролі цього феномену у кризі гуманістичних ідеалів та впливу його на сучасні життєві цінності. Також розглядається зв'язок ресентименту зі змінами в суспільстві, особливості формування політико-культурних концепцій у взаємозв'язку з еволюцією морально-правових уявлень. Здійснюється критичний аналіз сучасної моралі, яка спирається на визнання суспільства як штучного об'єднання і відзначається відмовою від відсилання до індивідуальної свідомості. Стаття спрямована на обґрунтування ролі ресентименту у формуванні соціокультурних динамік, а виокремлюючи важливі аспекти феноменології Шелера та концепції політики ідентичності Фукуяма, підкреслює актуальність дослідження проблем ресентименту для розуміння сучасних викликів у сферах моралі, ідентичності та соціокультурних трансформацій.

Ключові слова: ресентимент, мораль, культурна динаміка, політичні процеси, нігілізм, ідентичність, феноменологія, гуманізм, ідея свободи, Ф. Ніцше, М. Шелер, Ф. Фукуяма.

Цитування: Мoniaтовська, О. (2024). Феномен ресентименту в культурі: Ніцше, Шелер, Фукуяма. *Філософська думка*, 3, 184—192. <https://doi.org/10.15407/fd2024.03.184>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2024. Стаття опублікована за умовами відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Коли ми починаємо роздумувати про сучасне розвинене суспільство, то, незважаючи на його передові тенденції, з морального погляду актуальними залишаються такі мислителі, як Макс Шелер. Досліджуючи динаміку негативних моральних цінностей, він виокремлює ресентимент не як суто соціологічне явище й визначає його у двох основних психологічних напрямках. Перший — синтетично-конструктивний, орієнтований на природничі науки, розглядає штучно утворені психологічні комплекси та їхні наслідки. Другий — аналітичний та описовий, спрямований на розуміння та відтворення реальних переживань людей. Обидва підходи важливі для нашого розуміння ресентименту, але їхня взаємодія вирізняється насамперед тим, що Шелер використовує феноменологію, яка вможливорює розгляд переживань, що набувають єдності та сенсу завдяки замкненості на власному контексті. Тобто він використовує феноменологічну простоту складних психічних явищ і таким чином поглиблює дослідження ресентименту й виходить за межі бачення його як виняткового психоактивного явища, яке перебуває у площині медично-доказового систематизування.

Феноменологія Макса Шелера привносить свій унікальний відбиток у площину ресентименту, розкриваючи нові грані сприйняття та переживання. Для Ніцше, який вперше й запровадив цей термін, ресентимент — це реакція суспільства, що надіяє рисами кривдника будь-який тим чи іншим чином ворожий до суспільства елемент, — вигадування ворога і боротьба з ним. Така собі «творча енергія» ресентименту. У Ніцше виявляється негативне сприйняття зв'язку моралі та етики, які він пов'язує із певним зобов'язанням перед богом: він стверджує, що людина, приборкувана державою, вступає у зв'язок із релігією та богом, і тим самим через релігійні постулати нашаровується гіпертрофоване сприйняття нечистої совісті та болісних життєвих епізодів. Однак «тваринні інстинкти» цієї людини не можна приборкати шляхом звернення до трансцендентальної божественної думки, що викликає відчуття провини. Вихід з особистісної внутрішньої суперечки полягатиме в душевній жорстокості: воля людини розглядається як воля абсолютної провини, тож вона жадає покарати себе, хоча покарання ніколи не може відповідати провині. Вона намагається заразити основи речей проблемою покарання та провини, щоб назавжди ув'язнити себе у цьому наративі. Найскладніше для людини подолати прірву між контроверсійними ідеалами, включно з уявленнями про добро і зло в контексті соціального розшарування. Зрештою, так народжується визволитель — герой, бунтівний дух, що постійно протиставляє себе суспільним стереотипам.

Макс Шелер певною мірою поділяє концепцію Ніцше стосовно ресентименту і розділяє людей на дві категорії: тих, хто має внутрішню міць та шляхетні риси, які не потребують зовнішніх оцінок, і других — «людей ресентименту» — мстивих та заздрісних, яких обурює існування інших, якщо ці інші мають відмінний світогляд: таких сприймають як особисту образу. Шелер розглядає різні причини виникнення цієї мстивості — неможливість виявлення мстивих імпульсів, переживання ураження власного еґо, ревності та конкурентність у соціокультурній царині.

Такий згубний світогляд оприявнює цінність особистості, лише порівнюючи її з іншими, завжди конфліктує з навколишнім світом. Натомість шляхетна людина несе в собі розуміння власної цінності незалежно від усього, що відбувається довкола.

Однак Шелер висловлює невдоволення багатьма парадигмами ресентименту, особливо стосовно включення ресентименту до християнської моралі. Він захищає ідею жертвовності у християнстві, представляючи християнського Бога як такого, що любить і готовий на акт самопожертви, й розотожнює його з холодним античним абсолютом. За Шелером, християнська любов і самопожертва можливі лише за повноти власного життя, а відсутність чи обмеження життєвих переживань спонукає людей менше перейматися проблематикою життя та смерті. Індивіди, обдаровані всією повнотою життя, легко діляться своїми ресурсами з іншими, і вимога християнської любові апелює не до бідних та убогих з їхньою «рабською мораллю», а до тих, в кому закорінена шляхетна велич. Ці сили шляхетності черпаються з Царства Божого, і це надає відчуття безпеки та стійкості. Любяча людина прагне не просто спостерігати за іншими, а й діяти, розвиваючи та підтримуючи здорове суспільство, що може вижити завдяки своїм позитивним цінностям, які беруть свій початок від Бога, котрий створює світ із любові.

Шелер крізь призму феноменології розглядає ресентимент як довгостроковий комплекс негативних переживань, спричинюваних заборонаю вираження нормальних емоцій. Це не лише реакція на пригнічення, а й феноменологічна симфонія мимовільних рухів душі. Шелерівський ресентимент — не просто догматичне свідчення, фіксація придушення, а й внутрішнє переживання, утворюване складним поєднанням негативних емоцій.

У шелерівському феноменологічному світі ресентимент стає дослідженням обмеженості ресурсів, що викликають бажання, та дослідженням формування соціальної інакшості. Людина не просто протиставляє себе Іншому, а радше Інший проникає у свідомість людини, створюючи дисонанс на тлі заздрощів і розчарування, що тісно поєднується з емпатією і співчуттям, відкриває внутрішній світ людської душі, створюючи унікальне поєднання гармонії та дисонансу у парадигмі Шелерового філософського погляду на такий контроверсійний аспект моралі.

Окрім загальних факторів, що підштовхують до виникнення ресентименту в суспільстві, таких як первісна людська природа та ієрархічна соціальна структура, філософ визначає конкретні соціальні та професійні ролі, які можуть стати катализаторами реакцій ресентименту та формувати особистість, яка більш піддатлива до цього емоційного стану. Дослідження Шелера свідчать про особливу вразливість до ресентименту в різних сферах соціального життя та в міжособистісних відносинах, зокрема у царинах статевої моралі, конфліктів між поколіннями та сімейно-шлюбних відносин.

Питання, чи можливо звільнитися від ціннісних ілюзій ресентименту, стає центральним у феноменологічному аналізі Шелера. Провідний критерій «перевірки на ресентимент» визначається як можливість звільнитися від ціннісних ілюзій лише тоді, коли афекти, пов'язані із людською діяльністю, втілюються в адекватному результаті.

Тут можна виділити декілька аспектів феноменологічного аналізу такого явища, як ресентимент:

— *Перший аспект* полягає в тому, що людина, позбавлена вольових зусиль, підкоряється плинності світу, так званій долі, а не продукує самостійно свою долю, своє життя. Соціально-заангажоване волевиявлення, спрямоване на волю до чогонебудь, що наразі непідвладне людині, може призводити до викривлення сприйняття, що й ініціює негативні емоції, наприклад ненависть. Особливий акцент слід зробити на можливості зв'язку з іншими в контексті прояву душевності та емпатії, які впливають на формування емоційної сфери особистості. Саме тому організація суспільства має сприяти вихованню, спрямованому на розвиток почуттів та відносин та формуванню досвіду нетотожності — *не-імітації* життя Іншого.

— *Другий аспект* феноменологічного підходу вказує на те, що ресентиментний спосіб мислення призводить до деперсоналізації Іншого через застосування до кліше та відмову йому в індивідуальності та суб'єктності. Тоді будь-які дії зводяться до механічно-повторюваних актів, відсікаючи можливість виходу з образу. Натомість дії, які відрізняються від загальноприйнятого кліше, під кутом зору ресентиментного мислення починають набувати обрисів примарної загрози суспільству та іншим людям.

Шелер виділяє також конкретні типи особистостей, які схильні до ресентименту: духовенство, представники політичного устрою, державні службовці, митці. Інші верстви населення, такі як злочинці або солдати, є менш схильними до прояву ресентименту, оскільки є своєрідними носіями таких афектів, як ненависть та ворожість, тобто дефолтних рис, які будуть притаманні представникам цих соціальних груп навіть за наявності здорового глузду.

Розглядаючи людину в контексті її становища в суспільстві, з одного боку, а з іншого — традиційної християнської концепції спасіння душі, можна виявити певні паралелі із Шелеровою феноменологією ресентименту. В обох випадках виникає конфлікт між індивідуальним самоусвідомленням і соціокультурними наративами.

У феноменології ресентименту Шелера можна відзначити, що думки людини, яка вкрай перейнята ресентиментом, не спрямовані на сутність людської істоти та її самоствердженням у суспільстві. Аналогічно, ідеї, пов'язані із християнською історією, прогресом людства, революцією чи перетворенням світу, не орієнтовані на справжню сутність людини та її бажання до самореалізації. Зокрема, поняття революції, ототожнюване з політичними процесами, увідповіднилося динаміці циклічно повторюваних людських потреб. У феноменології Шелера ресентимент подібним чином пов'язаний із циклічністю негативних афектів, що спричиняють ставленням до інших як до ворогів: моральна інтуїція та моральні почуття можуть обмежуватися у такого роду складних ситуаціях. Тому-то в межах парадигми Шелерової феноменології варто зацентрувати важливість адекватного розв'язання афектів для досягнення внутрішньої гармонії та уможливлення рефлексії.

Ретранслюючи це на сучасність, можна звернути увагу на спільні моменти у поглядах Шелера та Фукуяма: наприклад, визнання важливості моральних аспектів у формуванні ідентичності та гідності. Обидва філософи працюють у площині

внутрішнього світу людини — її емоційних реакцій на негативні обставини, а також впливу цих факторів на суспільство. Однак ресентимент у Шелера визначається радше як внутрішній конфлікт та внутрішній досвід, тоді як Фукуяма наголошує вплив зовнішніх політичних чинників на формування ідентичності та гідності. У контексті феноменології погляд Френсиса Фукуями на політику ідентичності втілюється в унікальному дослідженні того, як це явище проявляється в політичному та соціокультурному просторі. Згідно з його тлумаченням «ідентичності», політика ідентичності набуває феноменологічної властивості конструювання та водночас деконструкції політичної реальності. Це тлумачення поєднує політику ідентичності з чинниками контроверсійних результатів. Окреслюючи його точку зору в річищі філософських та історичних тенденцій, варто звернутися до праць Русо, про які він писав: «... Руссо пішов шляхом Лютера, (Мартіна), але його оцінка була діаметрально протилежна: внутрішнє “я” хороше чи принаймні може бути хорошим; що погане, то це зовнішні моральні норми. Але для Руссо свобода — це не лише моральний вибір між прийняттям і неприйняттям моральних норм. У ній повною мірою виявляються почуття й емоції, які становлять справжнє внутрішнє “я”. Часто вони найкраще виражаються в мистецтві» (Фукуяма, 2018: с. 63).

У феноменологічній перспективі Фукуяма стверджує, що політика ідентичності спрямована на зміну культури та поведінки і, отже, є результатом соціокультурної динаміки. Його інтерпретація мети політики ідентичності свідчить про те, що він розглядає це явище не лише як прояв політичних амбіцій (в сенсі зовнішнього впливу), а й водночас як вплив на суспільні норми та цінності (в сенсі внутрішнього впливу). Таким чином, Фукуяма не посідає суперечливої позиції щодо політики ідентичності загалом. Цей погляд привносить елементи усвідомленості та феноменологічної аналітики у розуміння динаміки політики ідентичності: вона постає як явища, яке справляє глибокий вплив на соціальні структури та структури свідомості, а саме феномену ресентименту, і в цьому полягає спроба зрозуміти спричинювані таким впливом зміни з урахуванням їхньої феноменологічної суті.

Тут можна віднайти точки тотожності у двох філософів, що допомагають через зовнішній чи внутрішній вплив зрозуміти життєвий світ людини та вплив суспільних чинників на формування її ідентичності та моральних цінностей. Ресентиментне мислення є основою негативних моральних цінностей, його поява пов'язана з тим, що людина, яка спочатку не бажає перебувати під впливом зовнішніх обставин, згодом не може бути самою собою під впливом внутрішніх обставин, гублячи свою ідентичність. Внутрішня робота людини над собою заміщується зовнішніми стимулами, через які вона намагається здійснитися ззовні, антуражно, влаштовуючи зовнішній порядок замість концентрації на власному саморозвитку як особистості, що вносить певні цінності у цей світ.

Феноменологічний підхід розглядає свідомість як важливу інстанцію розвитку моралі, тому свідомість виступає як необхідний фактор у регулюванні складних моральних внутрішніх конфліктів, що дає змогу здійснювати адекватну моральну оцінку, усвідомлювати моральні принципи та створювати ідеали. Також варто зазначити, що розум, який оперує моральними категоріями, впли-

ває на формування сприйняття моральних образів, сенсів і принципів людської діяльності. Сучасні теорії моралі, які ґрунтуються на засадах інформаційного суспільства, принципах розвитку суспільства постмодерну, презумпції прав людини тощо, невіддільно супроводжуються ідеями не тільки блага, а й негативних моральних цінностей, які в сенсі суб'єктивних явищ людської свідомості набувають нового виміру, завдяки Шелеровій деконструкції ресентиментного досвіду. Свідомість взаємодіє з цінностями не тільки як з об'єктивними фактами, а й як із суб'єктивними переживаннями. Таким чином, поняття «добро» і «зло» набувають не лише об'єктивного характеру, соціокультурного забарвлення, але збагачується індивідуальним відчуттям та переживанням.

Ресентимент, зумовлений внутрішніми конфліктами та неспроможністю досягнення «об'єктивного добра», може викликати спотворення індивідуального сприйняття цінностей, що додає новий рівень складності у розумінні моральних аспектів. Сам феномен моралі можна розглядати суто в контексті взаємодії людини із суспільством, яке, хоча й задає рамки добра і зла, залишається лише колективним носієм відповідних уявлень. Суспільство як таке не може саме по собі визначати добро чи зло, бо володіє лише масовим вираженням цих абстракцій, а не внутрішнім відчуттям чи свідомістю.

Дійсні поняття добра і зла пов'язані з індивідом, його особистістю і не мають прямого стосунку до суспільства. Суспільство обмежене тим, що може лише «монолітно» реагувати на події, нівелюючи голоси меншин, властиві людям на основі їхніх особистих характеристик, а не усвідомлених уявлень про добро чи зло як клішованого стану справ. Суспільство завжди контролює все, що стосується моралі, перетворюючи це на моральну монополію. Його завдання — стежити за виконанням встановлених норм та порядків, легітимуючи одні дії та вчинки і криміналізуючи інші. Того, хто не відповідає цим стандартам, суспільство визначає небажаним елементом, піддаючи його моральному осуду та відсторонюючи від впливу на суспільні процеси. Моральний осуд також породжує колективний ресентимент, коли ті, хто не може прийняти негідника в собі й почати протистояти йому, об'єднуються задля визначення моральних цінностей для інших. Шелер вбачав у цьому карикатуру на сучасну людину. Ця практика виштовхує тих, хто не погоджується із загальноприйнятим ладом, виходячи з уявлення про власну важливість та благородність своєї справи.

Взаємини індивіда і спільноти, його ставлення до неї не відповідають феноменологічному підходу солідарності. Феноменологічна солідарність, за Шелером, передбачає розуміння спільноти як живої цілі, до якої належить кожен, маючи відчуття власної тотожності із нею в межах феноменологічних структур. Сучасна мораль, розглядаючи індивіда як окремих феномен, відокремлений від феноменологічної спільноти, визнає суспільство штучним об'єднанням, що ґрунтується на вигаданій картині прийнятного світу.

У межах феноменології Шелера ресентимент являє собою визначний чинник перетворення форм будь-якої людської соціальної активності. Цей феномен призводить до різних проявів, таких як нігілізм, індивідуалізм, відданість

релігійним сектам та втеча від реальності у віртуальний світ. Шелер розкриває парадигму ресентименту для отримання більш повного та точного розуміння цих явищ. Зосередженість на понятті ресентименту відкриває можливість глибокого осмислення його впливу на індивіда та його взаємодію з навколишнім світом.

У розрізі сучасної філософської культури можна помітити зв'язок між усвідомленням кризи гуманістичних ідеалів. Ця криза проявляється у перегляді життєвих цінностей та певному нігілізмі стосовно традиційної моралі, що спричиняється до побутових чи соціальних проблем. У нестійкому до подразників суспільстві правове нормативне регулювання набуває дедалі більшої значущості для впорядкування та контролю інтересів індивідів та соціальних груп, конфлікти між якими викликають кризу.

З іншого боку, мораль контролює соціальну поведінку членів суспільства, заважаючи його дезорганізації. Мораль встановлює рамки прийнятних та неприйнятних дій, водночас слугуючи інструментом гармонізації особистих та суспільних потреб. Справжнє значення «суспільства» Шелер вважав нетотожним ідеї спільноти. Суспільство виникає тоді, коли єдність спільноти розпадається і замінюється штучними правилами. Коли правила перестають діяти, тоді з'являється нігілістична маса, об'єднана лише тимчасовими імпульсами. Сучасна мораль ґрунтується на певній суспільній угоді, яка передбачає відповідальність кожного лише за себе. Зрештою всі ці принципи та суспільні установлення політичного і соціокультурного змісту зводяться до власного суб'єктивного досвіду індивідів.

Такі ідеї знецінюють та відкидають старі форми спільноти, що визначала людей та їхні стосунки. Навіть сімейні стосунки та шлюб, які колись мали особливе значення, тепер втрачають свою цінність і зводяться до домовленостей. У минулому спільноти превалювали над індивідуальними інтересами, і будь-яке порушення спільних цінностей призводило до покарання. Однак «ідея суспільства» витиснула цей підхід, оцінка життя вже не залежить від поваги до спільних інтересів.

Людина потрапляє в пастку, дозволяючи іншим керувати її свідомістю, обмежуючи свої дії соціальними кліше — заздалегідь визначеними моделями. Відмова від самостійної свідомості та власної ідентифікації зводить людське ество до примітивних способів життєдіяльності, утилізуючи будь-який натяк на унікальність. Спроба вибратися за межі цього бачення вимагає від людини прийняття відповідальності за свої дії, що стає джерелом відчуття глибокого ресентименту щодо ідеї свободи.

Таку свого роду заздрість до трансцендентних категорій на кшталт свободи не можна подолати. Втягнута в ресентиментне мислення людина може ідентифікувати такі категорії, проте не схоплює істинного сенсу свободи, вважаючи її абстрактним культурним міфом. Відбувається своєрідна онтологічна кастрація. І коли через це стає неможливим розвиток, перевершення своєї особистості, соціальна еволюція, виникають підстави для революції та спроби змінити все до вкола, включно з політичним устроєм — душевний спокій людини руйнується. Керуючись рабською філософією, рабськими настроями, вона ще сильніше ні-

велює свою людськість. Вона говорить «ні» зовнішньому, іншому, не своєму: це «ні» й виявляється її творчою дією. Цей поворот оцінювального погляду з необхідністю повертає нас до Ніцше. У своїй праці «По той бік добра і зла» він писав: «Повстання рабів у царині моралі починається з того, що саме озлоблення стає творчим і породжує вартості: озлобленість істот, які не здатні на справжню реакцію — реакцію вчинку — і які ховаються неушкоджені за уявною помстою. Тоді як уся шляхетна мораль проростає з тріумфального самоствердження, рабська мораль від самого початку виголюшує своє “ні” всьому “чужому”, “інакшому”, “не собі”, і це “ні” якраз і є її творчою діяльністю» (Ніцше, 2002: с. 202).

Революція стає синонімом циклічно повторюваних потреб у політиці. Незадоволена потреба спричиняє виникнення морально-правових уявлень про злу природу людини та політико-космологічних концепцій злих впливів. Людина, потреба якої зводить її до тваринного стану, стає ворогом суспільства. Інша людина, що є носієм «революційного логосу», насправді також має потребу, тільки в іншій площині — потребу в революції. Такі протилежні прояви зумовлюються однаковим чинником — ресентиментом, що отруєє душу й унеможлиблює життя без скривдженої волі та мстивості.

ДЖЕРЕЛА

- Ніцше, Ф. (2002). *По той бік добра і зла. Генеалогія моралі*. Львів: Літопис.
Ніцше, Ф. (2018). *Ранкова зоря. Думки про моральні передсуди*. Київ: Темпора.
Фукуяма, Ф. (2020). *Ідентичність. Потреба в гідності й політика скривдженості*. Київ: Наш формат.
Шелер, М. (s.a.). *Ресентимент у будові моралей / Пер. з нім.: Вахтанг Кебуладзе (рукопис)*.

Одержано 08.08.2024

REFERENCES

- Nietzsche, F. (2002). *Beyond Good and Evil. On the Genealogy of Morality*. [In Ukrainian]. Lviv: Litopys. [=Ніцше 2002]
Nietzsche, F. (2018). *The Dawn of Day. Thoughts on Moral Prejudices*. [In Ukrainian]. Kyiv: Tempora. [=Ніцше 2018]
Fukuyama, F. (2020). *Identity: The Demand for Dignity and the Politics of Resentment*. [In Ukrainian]. Kyiv: Nash Format. [=Фукуяма 2020]
Scheler, M. (s.a.). *Ressentiment in the Structure of Morals / Trans. from German by Vakhtang Kebuladze (manuscript)*. [In Ukrainian]. [=Шелер s.a.]

Received 08.08.2024

Oleksandra MONIATOVSKA,

PhD student at the Department of Theoretical and Practical Philosophy,

Faculty of Philosophy, Taras Shevchenko National University of Kyiv,

60, Volodymyrska St., Kyiv, 01033

o.moniatovska@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0006-5098-8303>

THE PHENOMENON OF RESENTMENT

IN CULTURE: NIETZSCHE, SCHELER, FUKUYAMA

The article delves into the concept of resentment within the context of phenomenology and its profound impact on the formation of moral values and socio-cultural dynamics. Drawing on the ideas of Max Scheler, which are partially rooted in Friedrich Nietzsche's philosophy and extended through Francis Fukuyama's works, the paper explores how resentment serves as a critical factor in transforming various spheres of human social activity. The article identifies resentment as a driving force behind the crisis of humanistic ideals and examines its pervasive effect on contemporary values. It emphasizes the importance of understanding this phenomenon in shaping socio-cultural dynamics, particularly in relation to moral-legal perceptions and the collective shifts in society's values. By examining the internal conflict experienced by individuals influenced by resentment, the article sheds light on its role in moral conflicts and social tensions. Furthermore, the work underscores the relevance of Scheler's phenomenology and Fukuyama's exploration of identity politics in addressing the challenges posed by resentment. It highlights the need to grasp resentment not merely as a sociological phenomenon but as a complex psychological experience with deep social implications. The study also opens avenues for future research into how resentment influences modern political ideologies and cultural narratives, impacting both individual identities and collective consciousness. Additionally, the article discusses the implications of resentment in the digital age, where social media amplifies these sentiments, further polarizing societies and intensifying identity-based conflicts. By providing a focused and nuanced analysis of resentment, the article emphasizes its significance in the evolution and transformation of cultural and moral values in the modern world, making it a crucial topic for ongoing philosophical inquiry. This exploration is essential for understanding the roots of contemporary societal divisions and offers insights into potential pathways for addressing these deep-seated issues.

Keywords: *resentment, morality, cultural dynamics, political processes, nihilism, identity, phenomenology, humanism, freedom, F. Nietzsche, M. Scheler, F. Fukuyama.*